

Kommunikáció és nyelv IV. Nyelvi közvetítés a Kárpát-medencében a pandémia idején

(Eszéki Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kara, online konferencia, 2021. december 3–4.)

Sonja Delatović

E-mail: sonja.delatovic@gmail.com

2021. december 3–4. között az Eszéki Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke negyedik alkalommal rendezte meg a *Kommunikáció és nyelv* című nemzetközi tudományos és szakkonferenciát, ahol kezdetektől fogva kiemelt jelentőségű a fordítástudomány témaköre. Az idei konferencia újdonsága elsősorban abban állt, hogy a szervezésben a budapesti székhelyű Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. (OFFI) is részt vett. A közösen rendezett kétnapos konferencia szakmai támogatója a Pécsi Akadémiai Bizottság volt, anyagilag pedig az Eszék Város Magyar Kisebbségi Tanácsa, Magyarország Főkonzulátusa (Eszék) és a Glotta Nyelvi Intézet támogatta. A járványhelyzetre tekintettel hibrid formában valósult meg az eszéki Bölcsészettudományi Kar dísztermében és Zoom online platformon. A négy plenáris előadásból és szekcióülésből, valamint egy kerekasztal-beszélgetésből álló nemzetközi rendezvény kiváló lehetőséget biztosított hat ország fordításkutatóinak, gyakorló fordítóinak és tolmácsainak találkozására, a nyelvi közvetítéssel kapcsolatos, aktuális kérdések megvitatására, továbbá tapasztalatok és gondolatok cseréjére. Az eszéki Bölcsészettudományi Kar munkatársai (Bockovac Tímea Anita, Walkó Ádám György és Dobsai Gabriela) vezette szekcióülések a két nap folyamán magukban foglaltak összesen tizenhat előadást négy nyelven – magyarul, angolul, szerbül és horvátul.

A konferencia megnyitására a köszöntők után került sor. A konferencia résztvevőit Lehocki-Samardžić Anna, az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék vezetője és a Glotta Nyelvi Intézet elnöke nevében Bockovac Tímea Anita, az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék oktatója, majd Ivan Trojan, az eszéki Bölcsészettudományi Kar dékánja nevében Sanja Jukić, az oktatásért és hallgatói ügyekért felelős dékánhelyettes, valamint Németh Gabriella, az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. vezérigazgatója és Lénárd László, a Pécsi Akadémiai Bizottság elnöke köszöntötte.

Ezt követően három délelőtti plenáris előadás vette kezdetét. Az elsőt Klaudy Kinga, az ELTE BTK NyDI Fordítástudományi Doktori Program vezetője tartotta meg *A fordításkutatás dilemmái a 21. század elején* címmel, amelyben kifejtette a fordítástudományt érintő legfontosabb változásokat – a pozitívumokat és a negatívumokat – a századunk elején. A fordítás jellegének, a fordítási esemény szereplőinek, valamint a fordításkutatás eszközeinek változása a Fordítástudományi Doktori Programban született kutatási témákban, valamint a *Fordítástudomány* és az *Across Languages and Cultures* folyóiratok témáiban is tükröződnek. A kutatási eszközök formálódásával kapcsolatban kiemelte, hogy számos fordításkutatónak már nem elég a hagyományos módszereket alkalmaznia, hanem új kutatási eszközökre van szükség. A felmerülő dilemmák körében feltette azt a provokatív kérdést, hogy szükség van-e egyáltalán magyar fordítástudományra. A megállapítása az volt, hogy mindenképpen, hiszen továbbra is szeretnénk többet megtudni arról, hogy mi jellemzi a fordítás eredményeképp kapott magyar szövegeket, mi megy végbe a magyar fordítók fejében a nyelvi közvetítés közben, és mi a funkciója a fordításnak a mai magyar társadalomban. Kiemelte, hogy az említett változásokra a Fordítástudományi Doktori Programban részt vevő témavezetők és hallgatók egyaránt nagyon jól reagálnak, és lépést tartanak a nemzetközi szakirodalommal. Előadását azzal a gondolattal zárta le, hogy „a gondolatok bár – korunkban – angolul utaznak, de még most is anyanyelven születnek”.

A második plenáris előadást Németh Gabriella, a Budapesti Metropolitan Egyetem oktatója és az OFFI vezérigazgatója *Nyelvhasználat – jog és nyelv – a magyar igazságügyi eljárásokban* címmel tartotta meg. Jogi nézőpontból betekintést nyújtott abba, hogy jelenleg a magyar jogalkotó szervek hogyan szabályozzák a nyelvhasználat lehetőségeit, illetve a nyelvi közvetítést az igazságügyi bírósági és hatósági eljárásokban. Kiemelte a hiteles fordítások garanciális szerepét az eljárásokban, melyek készítésében rendkívül fontos az OFFI szerepe, a centralizált szabályozási modell szerint. Emellett hangsúlyozta, hogy az OFFI szerepe meghatározó ugyan, viszont monopolhelyzetről mégsem célszerű beszélni. A centralizált szabályozási modellel szemben a decentralizált szabályozás áll, amelynek lényege, hogy a hiteles fordításokat természetes személyek, megbízható fordítók készítik, és maga a szabályozás államunként változhat. Összegzésként hangsúlyozta, hogy a nyelvi közvetítés kiemelten fontos, mert az eljárásokban biztosítja az anyanyelv használatát.

A harmadik, *Terminológiapolitika és jogi terminológiaépítés: célok és közreműködők* című plenáris előadást Lehocki-Samardžić Anna, az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék vezetője, Szoták Szilvia, az OFFI lektorátusvezetője és Tamás Dóra Mária, az OFFI vezető terminológusa és a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) oktatója közösen készítették. Előadásukban a terminológiapolitika fogalmáról, a nyelvi tervezésről és a versenyképességről beszéltek – külön tekintettel a terminológiapolitika jelentőségére a jog területén. Kiemelték, hogy a jogi szaknyelvet sokan és sokféleképpen művelik, többek között a jogi tartalmak nyelvi közvetítésével megbízott fordítóirodák fordítói és tolmácsai.

Kitértek emellett az OFFI elengedhetetlen szerepére a terminológiapolitikában, amely elsősorban a jogi és közigazgatási fordítások területen való terminológiai egységesítés és harmonizáció elmozdításában, a IUSTerm jogi és közigazgatási terminológiai adatbázis építésében, valamint a tudás megosztásában – konferenciák szervezésében és kötetek kiadásában tapasztalható. Gyakorlati példákkal kísérve bemutatták az OFFI két terminológiai projektjét, az említett IUSTerm jogi és közigazgatási terminológiai adatbázist és *A terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén* című, 193 terminust tartalmazó új terminológiai kiadványt, mely kidolgozásában 23 jogi és nyelvi szakértő vett részt, akiknek megköszönték lelkes munkájukat.

A délelőtti plenáris előadások után kerekasztal-beszélgetés következett. Ennek keretében az említett *A terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén* című terminológiai kiadvány szakmai bemutatására került sor, különös tekintettel a horvátországi magyar jogi terminológiára. A kerekasztal-beszélgetést Szoták Szilvia és Walkó Ádám György vezették, a résztvevők pedig a kézikönyv szerkesztői – Németh Gabriella, Tamás Dóra Mária és Szoták Szilvia, és a kötet szerzői, szakértői – Lehocki-Samardžić Anna, Tóth-Palizs Hajnalka, Bockovac Tímea Anita és Guelmino Szilvia voltak.

Az első szekcióülés kiváltképp a gépi fordítással kapcsolatos kutatásokat és aktuális kérdéseket helyezte középpontba, ahol a következő előadások hangzottak el: Nagy Levente Péter, az OFFI lektorának *Érdemes még fordítónak tanulni? A neurális gépi fordítás alapjaiban forgatja fel a fordítási piacot*, Eszenyi Réka, az ELTE BTK Fordító- és Tolmacsképző Tanszék oktatójának *Egy fordítás evolúciója: neurális gépi fordítások minőségének longitudinális vizsgálata*, Bockovac Tímea Anita, az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék oktatójának *Az oktatástechnológiai célú produktumok fordításának kihívásai* és Melita Aleksa Varga, az eszéki Német Nyelv és Irodalom Tanszék oktatójának *Challenges of the Machine Translation* című előadása.

A délutáni plenáris előadást Daniela Amodeo Perillo, az EULITA (European Legal Interpreters and Translators Association) elnöke tartotta meg *Expectations and opportunities for LIT after the pandemic* címmel. Előadását azokkal a tapasztalatokkal és példákkal indította, hogy az európai nyelvi közvetítők milyen módon alkalmazkodtak a járványhelyzet során kialakult körülményekhez, például amikor bírósági tárgyalásokat szerveztek, nemzeti vagy nemzetközi szinten. A technológia kiemelt szerepet játszott ezekben az esetekben, valamint a távoktatásban, konferenciák és szemináriumok szervezésében. Előadásának középpontjába azonban a 2021. november 23-án kihirdetett Európai Unió Bíróság C-564/19. sz. ügyét, illetve a 2010/64/EU irányelvet helyezte. Az Európai Bíróság az említett ügyben úgy ítéli meg, hogy a tagállamoknak konkrét intézkedéseket kell hozniuk annak biztosítására, hogy a tolmácsolás és fordítások minősége elegendő legyen ahhoz, hogy a gyanúsított vagy vádlott megértse az ellene felhozott vádat. Hangsúlyozta, hogy ez volt az első alkalom, amikor az Európai Bíróság egyértelmű álláspontot foglalt a 2010/64/EU irányelvvel kapcsolatban. Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy

a jogi tolmácsoknak és fordítóknak, szakmai szervezeteknek ezt az ítéletet a lehető legnagyobb mértékben el kell juttatniuk a nemzeti közigazgatáshoz – minisztériumokhoz, bíróságokhoz, ügyvédekhez –, hogy a szakma jelentőségét elismerjék és gondoskodjanak róla.

A konferencia második szekcióülésének témái a járványhelyzet és a nyelvi közvetítés kapcsolatára összpontosítottak – több nyelv perspektívájából. Fazakas Noémi (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Kar, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék) *Hiteles fordítás Romániában kisebbségi szemmel: törvényi szabályozás, oktatás és a fordítói piac valósága*, Szabó Mihály Gizella (Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet) *A járványügyi intézkedésekkel kapcsolatos szlovák szövegek magyar fordításainak néhány jellegzetessége*, Sárosi-Márdirosz Krisztina (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Kar, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék) *A világjárvány hatása a tolmácsolás helyzetének alakulására (Románia példája)*, Marija Miloradov (Szerbia Állandó Bírósági Tolmácsok és Fordítók Egyesületének az alelnöke) *Izazovi pravno prevođenja u okolnostima epidemije Covid-19 (A jogi fordítás kihívásai a Covid-19 járvány körülményei között)* és Ljubica Kordić (Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem, Jogi Kar, Eszék) *Contrastive Analysis of the Machine Translations of EU-Legal Texts* előadások hangzottak el.

A szombati nap két délelőtti szekcióból állt. A konferencia nemzetközi jellegét érdekes módon az első szekció többnyelvűsége is tükrözte, hiszen négy előadását négy nyelven lehetett meghallgatni. A szekcióban Vladimir Karabalić (Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Német Nyelv és Irodalom Tanszék, Eszék) *Prevođenje znanstvenih tekstova (A tudományos jellegű szövegek fordítása)* című előadása hangzott el, majd Walkó Ádám György (Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Eszék) *Tipushibák a magyar tankönyvek fordításánál avagy meleg-e a nyárfa (topla topola)* című előadása, Slađana Milinković (Szerbia Állandó Bírósági Tolmácsok és Fordítók Egyesületének az elnöke) *Multikulturalnost u doba korone – prikaz slučaja: prevođenje i dostupnost udžbenika i pratećeg materijala u nastavi (Multikulturalizmus a pandémia idején – esettanulmány: a tankönyvek és a taneszközök fordítása és elérhetősége)* című előadása és Robin Edina (ELTE BTK, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék) *A quality-based typology of translation revision* című előadása.

Az eszéki konferencia záró szekciójában három előadásra került sor. Seresi Márta, az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék oktatója és Lános Petra Lea, a PPTE Jog- és Államtudományi Kar oktatója közösen tartottak előadást *Changes in cognitive load when using online simultaneous interpreting platforms* címmel, majd utánuk Barabás Blanka, az ELTE BTK NyDI Magyar Nyelvészet Doktori Program PhD-hallgatója következett „*A mások helyett való beszélés problémája*”: *antropológiai és nyelvészeti etnográfiai tanulmányok fordítási kihívásai* című előadásával. Az utolsó előadó Sonja Đelatović volt, az ELTE BTK NyDI Fordítástudományi Doktori Program PhD-hallgatója *Lábjegyzetek alkalmazása*

mint fordítási norma. Kultúraspecifikus kifejezések Frank McCourt Teacher Man című regényének horvát és magyar fordításában című előadásával.

Össességében az eszéki, „adventi konferencia” néven is ismert rendezvény ismét kiváló alkalmat adott a fordítástudományban tevékenykedő kutatók és gyakorló fordítók szakmai diskurzusára és a tapasztalatcserére, valamint a közös gondolkodásra a nyelvi közvetítés (jövőbeli) kérdéseiről. Remélhetőleg a következő, 2022-ben megrendezésre kerülő *Kommunikáció és nyelv* konferencián erre személyesen fog sor kerülni.